

การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจีนในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้จาก 《木兰辞》

A STUDY OF THE REFLECTION OF CHINESE SOCIETY DURING THE NORTHERN AND SOUTHERN DYNASTIES THROUGH THE BALLAD OF MULAN.

อรุณรัตน์ ศรีสุราช, กนกพร แจ่มสวัสดิ์, ปาณินี เพ็งสุข
ARUNRAT SRISURASH, KANOKPORN JANGSAWAT, PANINEE PENGSOOK
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY
จังหวัดนครราชสีมา
NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

Received: April 10, 2024

Revised: April 28, 2025

Accepted: May 1, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวจีนในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ผ่านบทกวีนิพนธ์มู่หลานหรือ 《木兰辞》 ซึ่งเป็นบทเพลงพื้นบ้านที่แต่งขึ้นในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้และเป็นบทเพลงพื้นบ้านของชาวเซียนเป่ย์ (鲜卑) ซึ่งการแสดงออกของมู่หลานในบทกวีนิพนธ์นี้ทำให้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์เอกสาร(Documentary Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) และอธิบายความ (Explanatory Analysis) ผลการวิจัยพบภาพสะท้อนทางสังคมจีนทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง สะท้อนระบบการปกครองแบบรวมศูนย์และบทบาทของจักรพรรดิในการตัดสินใจ รวมถึงนโยบายที่ใช้ในการบริหารประเทศ 2) ด้านสังคม สะท้อนโครงสร้างชนชั้น 4 ระดับ 3) ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนเศรษฐกิจที่ยังคงดำเนินไปได้แม้ในยุคสงคราม 4) ด้านวัฒนธรรม สะท้อนค่านิยมความกตัญญูและบทบาทของสตรีในสังคม 5) ด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง สะท้อนให้เห็นว่าสตรีก็สามารถทำภารกิจต่าง ๆ ได้เทียบเท่ากับบุรุษ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวบุคคลนั้น ๆ

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน มู่หลาน ราชวงศ์เหนือ-ใต้ บทกวีนิพนธ์มู่หลาน

ABSTRACT

This research article aims to analyze the reflections of society, lifestyle, and culture in China during the Northern and Southern Dynasties through the *Ballad of Mulan* (《木兰辞》), a folk song originating from the Xianbei (鲜卑) people and composed during that period. The depiction of Mulan in this ballad has gained global recognition. This research adopts the Documentary Research method, utilizing both Descriptive Analysis and Explanatory Analysis to interpret the data. The research findings reveal five key aspects of Chinese society reflected in the ballad: 1) Governance: The ballad illustrates a centralized government structure

and the emperor's role in national decision-making, including administrative policies. 2) Society: It shows a four-tiered social hierarchy. 3) Economy: It indicates that economic activities persisted even during wartime. 4) Culture: It highlights the values of filial piety and the roles of women in society. 5) Gender Equality: It demonstrates that women were capable of undertaking responsibilities equal to those of men, depending on individual abilities.

Keywords: Reflection, Mulan, Northern and Southern Dynasties, Ballad of Mulan

บทนำ

《木兰辞》หรือ“บทกวีนิพนธ์มู่หลาน” เป็นบทกวีเลื่องชื่อที่ได้รับการยกย่องชื่นชมจากนักปราชญ์ทุกยุคทุกสมัยคู่กับ 《孔雀东南飞》 (ข่งเซวียตงหนานเฟย) จนได้ฉายานามว่า “乐府双璧”(เยว่ฝู่ชวงปี้) หมายถึง “อัญมณีคู่แห่งบทกวีเยว่ฝู่” และมีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมจีน เนื่องจากบทกวีทั้งสองบทนี้เต็มเปี่ยมไปด้วยความหมายอย่างลึกซึ้งและสะท้อนถึงอุดมการณ์ทางสังคม บทกวีนิพนธ์มู่หลานคือเพลงพื้นบ้านของราชวงศ์เหนือ แต่งขึ้นในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ในช่วงปี ค.ศ.420-589 เนื้อหาในบทกวีนิพนธ์มู่หลานได้กล่าวถึงสตรีผู้หนึ่งที่มีความกล้าหาญ และจิตใจที่เด็ดเดี่ยว ซึ่งเริ่มต้นจากความกตัญญูของมู่หลานที่ตัดสินใจออกรบแทนบิดา และแสดงถึงความปรารถนาของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนความกล้าหาญของมู่หลานยังได้สร้างความประทับใจให้กับผู้อ่าน การเล่าเรื่องในบทกวีนิพนธ์ช่วยให้เข้าใจถึงบริบทวิถีชีวิตของผู้คนในยุคหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดีกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของจีนโบราณอีกด้วย นอกจากนี้บทกวีนิพนธ์มู่หลานยังเป็นหนึ่งในวรรณกรรมสำคัญที่ช่วยให้เรามองเห็นโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมจีนในช่วงราชวงศ์เหนือ-ใต้ผ่านมุมมองของศิลปะและการเล่าเรื่องของผู้แต่ง Shao (2024, pp. 82-84) กล่าวว่าบทกวีนิพนธ์มู่หลานเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวเซียนเป่ย์ (鲜卑) เป็นบทกวีที่ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง การที่มู่หลานตัดสินใจออกรบแทนบิดาเป็นจุดเริ่มต้นในการทลายกรอบแนวคิดประเพณีโบราณภายใต้สังคมปิตาธิปไตย (patriarchy) ด้วยเหตุนี้ “บทกวีนิพนธ์มู่หลาน” จึงมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก ดังที่ Du (2019, pp. 165-167) กล่าวว่าในสมัยโบราณบทกวีนิพนธ์มีจำนวนมากมาย แต่มีเพียง 《木兰辞》 เท่านั้นที่บริษัทชื่อดังอย่าง The Walt Disney Company นำมาทำเป็นภาพยนตร์การ์ตูน ความกล้าหาญของมู่หลานโดดเด่นตรงที่แม้ว่ามู่หลานจะเป็นหญิงแต่ก็ไม่ได้แสดงความอ่อนแอออกมา และยังสามารถใช้ชีวิตร่วมกับเหล่าทหารในค่ายได้ อีกทั้งยังต่อสู้ในสนามรบได้เหมือนกับผู้ชาย โดยที่ไม่มีใครรู้ว่ามู่หลานเป็นผู้หญิง เนื่องจากในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้เกิดสงครามอยู่บ่อยครั้งส่งผลให้ประชาชนต่างได้รับผลกระทบมีคำโบราณกล่าวว่าเมื่อใดที่บ้านเมืองเดือดร้อนก็มักจะปรากฏผู้กล้าผู้เสียสละ ดังนั้นเรื่องราวของมู่หลานจึงได้มีคนนำมาเขียนวรรณกรรมขึ้น ทำให้เห็นถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวจีนสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ผ่านบทกวีนิพนธ์มู่หลาน

บททวนวรรณกรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าผู้ศึกษาบทกวีนิพนธ์เรื่องนี้ในหมู่นักวิจัยชาวจีนอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น Song (1982, pp. 66-69) กล่าวว่าวรรณกรรมคือภาพสะท้อนความเป็นจริงของสังคม ทำหน้าที่ถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านของชาวบ้าน อีกทั้งยังพรรณนาถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอีกด้วย ดังนั้นจึงอธิบายได้ว่าบทกวีนิพนธ์มู่หลาน 《木兰辞》 เป็นหนึ่งในบทกวีที่มีความหมายที่ลึกซึ้งทางแนวคิด ทางสังคมและเป็นผลงานศิลปะที่ได้รับความนิยมจากนักวรรณคดี ซึ่งเป็นบทประพันธ์กลอนยาวที่ประพันธ์ขึ้นในราชวงศ์เหนือใต้ของจีนที่เล่าถึงผู้หญิงคนหนึ่งนามว่า“มู่หลาน” มู่หลานปลอมตัวเป็นชายไปรบแทนบิดา แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่กล้าหาญรักครอบครัวและเป็นผู้เสียสละของมู่หลาน

Shao (2024, pp. 82-84) และZheng (2014, pp. 69-71) กล่าวว่าภาพสะท้อนจากบทกวีมู่หลานมีลักษณะเด่นทางด้านแนวคิดสตรีผู้กล้าและด้านวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดของขงจื้อ เช่น ความจงรักภักดี ความกตัญญู ความกล้าหาญและปัญญาชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในจิตวิญญาณของจีน

Chen (2010, pp. 93-95) กล่าวว่าจากการเปรียบเทียบระหว่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานกับภาพยนตร์การ์ตูนมู่หลานของตัวละครเอกหญิงในภาพยนตร์ของดิสนีย์เป็นภาพแทนของผู้หญิงยุคใหม่ที่มีความคิดเป็นของตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของมุมมองเกี่ยวกับวีรบุรุษระหว่างจีนและตะวันตก ประการแรก มู่หลานของดิสนีย์ไม่ได้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบ เหมือนกับมู่หลานในวรรณกรรมจีน แต่มู่หลานเป็นเพียงคนธรรมดาที่ต้องผ่านกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างยากลำบาก นอกจากนี้ ดิสนีย์ได้สร้างมู่หลานให้เป็นตัวแทนของ “ความมุ่งมั่นและความเป็นอิสระ” ซึ่งสะท้อนแนวคิดวีรบุรุษแบบปัจเจกนิยมของอเมริกา ต่างจากมู่หลานในต้นฉบับที่ร่วมมือกับเพื่อนทหารในการต่อสู้ มู่หลานในภาพยนตร์ดิสนีย์เปรียบเสมือนฮีโร่ที่ต่อสู้เพียงลำพังได้ “มู่หลาน” ของดิสนีย์เป็นตัวอย่างสำคัญของกลยุทธ์การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้เราเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างวรรณกรรมจีนและตะวันตก รวมถึงลักษณะเฉพาะของสองชนชาติ และเปิดมุมมองใหม่ในการทำมาเข้าใจตัวเองและสำรวจผู้อื่น

นุพงษ์ ภูศรี, ไพศาล เพ็ญส่วยและนพรัตน์ กันทะพิกุล (2023, น. 90-97) กล่าวว่าบทบาทสตรีจีนในภาพยนตร์การ์ตูนมู่หลาน สะท้อนให้เห็นว่าสตรีจีนที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบปิตาธิปไตย(patriarchy) ถูกด้อยค่าไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกับบุรุษ จากที่สตรีถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้โอวาทคล้อยตาม 3 ประการ คือ ก่อนแต่งงานเชื่อฟังบิดา หลังแต่งงานเชื่อฟังสามี เมื่อสามีเสียชีวิตต้องเชื่อฟังบุตร นอกจากนี้การมีบุตรเป็นเพศชายยังเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นมุมมองเรื่องการสืบทอดวงศ์ตระกูล แต่ตัวละครหญิงมู่หลานในภาพยนตร์การ์ตูน แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ การค้นหาตัวตนของตัวเอง และยังกล้าแสดงความคิดเห็นของตัวเองต่อบิดา ดังนั้นตัวละครเอกหญิงมู่หลานได้ถูกถ่ายทอดให้เห็นถึงความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง

July Susanti Br Sinuraya, Anang Anas Azhar และHasan Sazali (2020, pp. 94-105) กล่าวว่าตัวละครหญิงมู่หลานจากภาพยนตร์มู่หลานที่ฉายในปี2020 สะท้อนแนวคิดสตรีนิยมผ่านการสังเกตโดยตรงจากการรับชมภาพยนตร์ โดยในภาพยนตร์เรื่องนี้การเป็นตัวแทนของสตรีนิยมถูกถ่ายทอดผ่านตัวละครของหญิงสาวที่แข็งแกร่งและอดทน เป็นผู้หญิงที่มีความกล้าหาญไม่แพ้ผู้ชาย ในแง่ของการสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงตัวละครมู่หลานในภาพยนตร์มู่หลานที่ฉายในปี2020 สะท้อนถึงความเป็นหญิง (femininity) จากพฤติกรรมของตัวมู่หลานเอง ผู้หญิงมีโอกาสมากเท่าเทียมกัน หากไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบของปิตาธิปไตย(patriarchy) ภาพยนตร์เรื่องนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นเรื่องราวของการต่อสู้ของมู่หลาน แต่ยังเป็นการทำทลายและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเดิมเกี่ยวกับบทบาทและศักยภาพของผู้หญิงในสังคมอีกด้วย

Luo (2024, p. 3) กล่าวว่าในช่วงราชวงศ์เว่ยจิน-เหนือใต้เป็นช่วงที่เกิดสงครามมากที่สุด จึงทำให้ประชาชนรู้ถึงความไม่เที่ยงของชีวิต ผลงานทางด้านวรรณกรรมจึงมีอิสระในการแต่งอย่างเต็มที่ สะท้อนถึงวิถี

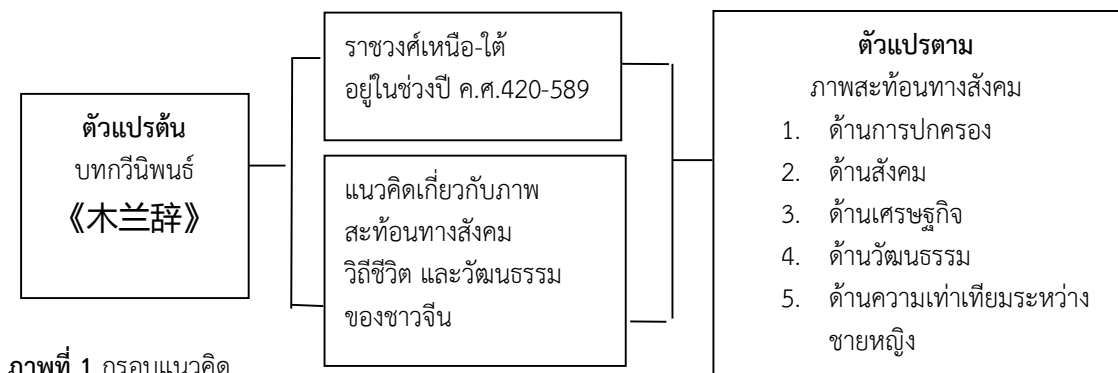
ชีวิตของประชาชนในยุคนี้ค่อนข้างแท้จริง มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจมากถึง 35 ครั้งและมีการทำสงครามครั้งใหญ่ที่มีทหารทั้งสองฝ่ายรวมกันหนึ่งหมื่นคนขึ้นไปมากกว่า 500 ครั้ง ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากรวมไปถึงบัณฑิตที่ได้ร่ำเรียนอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องจบชีวิตลง วิถีชีวิตของประชาชนได้รับผลกระทบจากการทำสงครามอย่างมาก

Liang (2023, pp. 85-86) กล่าวว่าจากหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงราชวงศ์เว่ยจิ้น-เหนือได้มีเมืองหลวงอยู่หลายแห่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าช่วงเวลานั้นเกิดการแย่งชิงอำนาจและได้เปลี่ยนจักรพรรดิอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากการทำสงครามในพื้นที่ทางเหนือมากที่สุดจึงทำให้เศรษฐกิจย่ำแย่ ซึ่งต่างจากทางใต้ที่เศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น แต่ในทางกลับกันในช่วงเวลาที่เกิดสงครามนี้ก็กลับมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม วรรณกรรม และปรัชญา การทำสงครามทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างหนัก มีการอพยพย้ายถิ่นฐานและเกิดการรวมวัฒนธรรมจากหลายชนเผ่าเข้าด้วยกัน นอกจากนี้จากหลักฐานทางโบราณคดียังพบร่องรอยการปฏิวัติทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงด้านปรัชญา

Wu, Yadi และ Truong (2024, pp. 539-561) กล่าวว่าในระบบศักดิ์ดินนาที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่อง 100 ยอดหญิงแห่งประวัติศาสตร์จีน พบภาพแทนของสตรีจีน 3 ประเภท คือ 1) ภาพแทนสตรีจีนในอุดมคติเป็นสตรีที่มีศีลธรรมสูง เป็นลูกที่ดี ภรรยาและแม่ที่ดี เชื่อฟังสามี สง่างาม เรียบร้อย สอดคล้องกับแนวคิด "สามคัล้อยตาม สี่คุณธรรม" ของขงจื๊อ 2) ภาพแทนการต่อรองกับอุดมคติเป็นสตรีที่มีพฤติกรรมแตกต่างจากอุดมคติ เช่นปลอมตัวเป็นชาย ไปรบเพื่อชาติ แสวงหาความรู้ และรักอิสระ แม้ยังอยู่ภายใต้กรอบคิดขงจื๊อบางส่วน 3) ภาพแทนสตรีจีนนอกอุดมคติ เป็นสตรีที่ถูกมองในแง่ลบ เช่น ยั่วยวนผู้มีอำนาจ ขาดคุณธรรม มีความทะเยอทะยาน หรือใช้ชีวิตในแนววงโลกีย์ ซึ่งตรงข้ามกับภาพลักษณ์สตรีดีในอุดมคติ

ในประเทศไทยมีงานวิจัยเกี่ยวกับภาพสะท้อนวรรณกรรมจีนหลายเรื่อง ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ เช่น บทบาทสตรี ภาพสะท้อนสังคมจีน ความเชื่อ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์มู่หลาน งานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์มู่หลาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนมากวิเคราะห์ได้ภาพสะท้อนตรงกันหรือใกล้เคียงกันว่ามู่หลานเป็นสตรีที่มีความกตัญญู กล้าหาญ เสียสละ และจงรักภักดี ซึ่งเป็นการวิเคราะห์มุ่งเน้นไปที่ตัวละครมู่หลานเท่านั้น แต่ในส่วนของผู้วิจัยสนใจศึกษาภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมจีนจากบทกวีนิพนธ์นิพนธ์มู่หลาน 《木兰辞》 เพื่อทำความเข้าใจสภาพสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวจีนในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ และในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นชาวไทยที่ศึกษาเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจีน ถึงแม้ประเทศไทยกับประเทศจีนจะมีการติดต่อกันมา มีความสัมพันธ์ทางการทูต แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมายาวนาน แต่ก็ยังมีช่องว่างในการทำความเข้าใจมุมมอง ความคิด ขนบประเพณีวัฒนธรรมจีน จึงส่งผลให้มองเห็นภาพสะท้อนบางอย่างที่แตกต่างจากงานวิจัยของชาวจีนที่ได้มีการวิเคราะห์ไปแล้วก่อนหน้านี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย ผู้วิจัยคัดเลือก 《木兰辞》 หรือที่เรียกว่า “บทกวีนิพนธ์มู่หลาน” จาก 《乐府诗集》 เป็นหนังสือรวบรวมบทกวีโบราณของจีนที่สำคัญที่สุดเล่มหนึ่ง ซึ่งรวบรวมบทกวีที่เรียกว่า “乐府诗” (เยว่ฝูซือ) หรือ กวีนิพนธ์เพลงพื้นบ้านจากยุคต่างๆ ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์พื้นบ้านที่สะท้อนชีวิตของประชาชน 《木兰辞》 จัดอยู่ในหมวดเพลงพื้นบ้านยุคราชวงศ์เหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความเชื่อของจีนในแต่ละยุคสมัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) และอธิบายความ (Explanatory Analysis) ตารางจัดประเภทภาพสะท้อนโดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านสังคม 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านวัฒนธรรม 5) ด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารข้อมูลในวรรณกรรมจีน 《木兰辞》 หรือ “บทกวีนิพนธ์มู่หลาน”

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำบทกวีนิพนธ์มู่หลานมาวิเคราะห์ภาพสะท้อนในแต่ละด้าน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพสะท้อนทางสังคมจีนจากบทกวีนิพนธ์มู่หลานทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านสังคม 3) ด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านวัฒนธรรม 5) ด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงชายหญิง มีดังต่อไปนี้

1. ด้านการปกครอง

ราชวงศ์เหนือ-ใต้อยู่ในช่วงปี ค.ศ.420-589 ขนเผ่าเร่ร่อนที่ไม่ใช่ชาวฮั่น ได้รุกรานจีนตอนเหนือ ซึ่งนำไปสู่การล่มสลายของราชวงศ์จิ้นตะวันตก ในปี ค.ศ. 420 ราชวงศ์เหนืออยู่ภายใต้การปกครองของชนเผ่าเซียนเปย (鲜卑) ในระยะแรกของการปกครองราชวงศ์เหนือ เมื่อเปรียบเทียบความแข็งแกร่งของประเทศระหว่างราชวงศ์ได้กับราชวงศ์เหนือแล้ว ราชวงศ์เหนือแข็งแกร่งกว่าราชวงศ์ทางใต้ เนื่องจากชนชั้นสูงชาวฮั่นบางกลุ่มไม่มีอำนาจพอที่จะอพยพไปทางใต้จึงอาศัยอยู่ทางเหนือต่อหลังจากถูกยึดดินแดน แต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ และชนชั้นสูงเหล่านี้ยังถือว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษา ดังนั้นเมื่อจักรพรรดิที่มีเชื้อสายชนเผ่าเซียนเปยหรือชาวฮู (胡族) ได้ปกครองดินแดนทางเหนือ เล็งเห็นว่าวัฒนธรรมของชาวฮั่นเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศจึงได้ร่วมมือกับชาวฮั่นส่งเสริมให้ประชาชนศึกษาวัฒนธรรมฮั่น เพื่อพัฒนาประเทศทางด้านการบริหารจัดการ การเมือง การปกครอง การทำเกษตรกรรม รวมไปถึงการศึกษา ส่วนด้านการบริหารประเทศมีการใช้ระบบการทหาร หรือ เรียกว่า “府兵制” (ฝูปิงจื่อ) และระบบจัดสรรที่ดิน หรือ เรียกว่า “均田制” (จวินเถียนจื่อ) นอกจากนี้ยังมีการยกระดับฐานะทางสังคมของกลุ่มพ่อค้าอีกด้วย ดังนั้นเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมจึงค่อย ๆ พื้นตัวขึ้น

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

昨夜见军帖，可汗大点兵，军书十二卷，卷卷有爷名。(Guo, 2016, p. 914)

หมายถึง เมื่อคืนได้เห็นหนังสือเรียกตัวไปเป็นทหาร ท่านข่าน (จักรพรรดิ) ได้รวบรวมกองกำลังจำนวนมาก หนังสือเรียกตัวทหารหลายฉบับ แต่ละฉบับก็มีชื่อของบิดาน

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงราชวงศ์เหนือ-ใต้ มีการทำสงครามอยู่ตลอด และมีการปกครองแบบรวมศูนย์ (Centralized Government) ซึ่งจักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน จึงมี

คำสั่งเกณฑ์ทหาร อีกทั้งยังแสดงถึงภาระหน้าที่ของประชาชนที่ต้องเข้าร่วมการเกณฑ์ทหารเมื่อได้รับคำสั่ง ซึ่งระบบการเกณฑ์ทหารนี้ก็เป็นหน้าที่ของผู้ชายเท่านั้น จึงทำให้มู่หลานต้องปลอมตัวเป็นชายเข้าไปแฝงตัวอยู่ในกองกำลังทหาร อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าการเกณฑ์ทหารไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ของขุนนางหรือกองทัพประจำการ แต่เป็นภาระหน้าที่ของประชาชนทั่วไปที่ต้องเสียสละเพื่อประเทศชาติอีกด้วย Song (1982, p. 66-69) กล่าวว่าในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ได้ใช้ระบบที่เรียกว่า 府兵制 คือผู้ที่รับราชการทหารไม่ต้องเสียภาษี แต่ต้องเตรียมอาวุธของตัวเองเมื่อต้องเป็นตัวแทนไปรบ หากไม่ต้องการเป็นทหารก็ต้องเสียภาษีให้กับราชสำนัก แม้ว่าครอบครัวของมู่หลานจะพอมีฐานะอยู่บ้างแต่ก็ไม่มีกำลังพอที่จะจ่ายภาษีให้กับราชสำนัก จะเห็นสภาพฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวมู่หลานได้จากบทกวีนิพนธ์ที่กล่าวว่า “开我东阁门，坐我西阁床” (Guo, 2016, p. 915) คำว่า “开我东阁门” (เปิดประตูห้องทางทิศตะวันออก) และ “坐我西阁床” (นั่งลงบนเตียงทางทิศตะวันตก) ซึ่งบ่งบอกถึงโครงสร้างบ้านเรือนของครอบครัวมู่หลานบ้านของมู่หลานมีห้องนอนส่วนตัว ซึ่งเป็นลักษณะของบ้านของชาวจีนแบบดั้งเดิม ที่มีม้านกกลางบ้าน (庭院) และห้องพักอาศัยที่แบ่งเป็นปีกตะวันออกและตะวันตก การที่มู่หลานมีห้องของตนเองสะท้อนว่าครอบครัวมู่หลานมีฐานะพอสมควร มิใช่คนยากจนถึงขนาดไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 2

将军百战死，壮士十年归。归来见天子，天子坐明堂。策勋十二转，赏赐百千强。可汗问所欲，木兰不用尚书郎，愿驰千里足，送儿还故乡。(Guo, 2016, p. 915)

หมายถึง เวลาผ่านไปหลายปีทั้งแม่ทัพและทหารบางคนตายในสนามรบ บางคนมีชีวิตรอดกลับมา เมื่อกลับมาได้เข้าเฝ้าจักรพรรดิในท้องพระโรง จักรพรรดิพระราชทานโล่เกียรติยศและเงินรางวัลมากมายให้กับทหารทุกคนและยังถามมู่หลานอีกว่าต้องการสิ่งใดหรือไม่ มู่หลานตอบกลับว่าไม่ต้องการตำแหน่งอะไร ต้องการเพียงม้าเร็วส่งตนกลับบ้านก็พอ

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือจักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเรื่องการมอบตำแหน่งหรือรางวัลให้กับผู้ที่สร้างคุณความดีความชอบและแสดงให้เห็นถึงระบบการปกครองที่ให้ความสำคัญกับคุณความดีความชอบทางการทหารและระบบราชการที่มีการให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจระบบนี้ช่วยกระตุ้นให้ทหารมีความภักดีต่อจักรพรรดิและประเทศชาติ จักรพรรดิได้เปิดโอกาสให้มู่หลานร้องขอรางวัลอื่นได้อีก แม้กระทั่งการรับราชการที่เป็นตำแหน่งอันทรงเกียรติต่อวงศ์ตระกูล แต่มู่หลานเลือกที่จะขอม้าเร็วกลับบ้านแทน ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมของสตรีในราชบัลลังก์ผู้มีความดีความชอบที่ไม่ได้แสวงหาอำนาจทางการเมือง

2. ด้านสังคม

โครงสร้างทางสังคมในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ค่อนข้างซับซ้อน แบ่งได้เป็น 4 ขนชั้นดังนี้

2.1) ขนชั้นสูง หรือ “士” (ชื้อ) คือผู้ที่มีความรู้รับผิดชอบการบริหารประเทศ และการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น ขุนนาง ครูหรืออาจารย์

2.2) สามัญชนที่ขึ้นทะเบียนกับราชสำนัก ซึ่งสามัญชนนี้เป็นผู้รับผิดชอบภาษีและบริการแรงงานหลักของประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงคนเร่ร่อนที่หนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐาน และยังได้รับการช่วยเหลือจากราชสำนักโดยการเสียภาษีในอัตราที่ลดลง กลุ่มชนชั้นสามัญชนยังแบ่งออกเป็น 3 อาชีพ

2.2.1) “农” (หนง) คืออาชีพเกษตรกร ผู้ที่ผลิตพืชผลทางการเกษตร เพื่อเป็นอาหารให้กับประชาชนในประเทศ ซึ่งเป็นกำลังหลักในการประกอบประเทศ

2.2.2) “工” (กง) คืออาชีพช่างและทำงานฝีมือ งานเย็บปักถักร้อย

2.2.3) “商”(ซาง) คืออาชีพพ่อค้า หมุนเวียนสินค้าและการดำเนินเศรษฐกิจ ในสมัยโบราณชาวจีนยังได้มีการแบ่งชนชั้นตามอาชีพ เรียกว่า “士农工商”(ชื่อ หง กง ซาง) ซึ่งหมายถึงอาชีพทั้ง 4 อาชีพดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น และเป็นการแบ่งสถานะทางสังคมตามลำดับ แต่ Li (2019, pp. 23-39) กล่าวว่าช่วงปลายราชวงศ์ฉิน อาชีพพ่อค้าได้เป็นที่ยอมรับจากราชสำนักและประชาชนในระดับหนึ่ง ซึ่งใน 《史记·货殖列传》 หรือ “บันทึกประวัติศาสตร์: บทว่าด้วยการค้าและเศรษฐกิจ” ของ ซือหม่า เซียน (司马迁) มีข้อความระบุว่า “หากผู้ยากจนแสวงหาความร่ำรวย การทำเกษตรก็มีผู้งานหัตถกรรม งานหัตถกรรมก็มีผู้การค้า งานฝีมือเย็บปักถักร้อยก็มีผู้การค้าขายที่ตลาด” (夫用贫求富，农不如工，工不如商，刺绣文不如倚市门) แสดงให้เห็นว่าหากจะเปรียบเทียบอาชีพที่สร้างรายได้ได้มากที่สุดอาชีพใดก็คงไม่สู้อาชีพทำการค้า

2.3) ขนชั้นผู้พึ่งพา คือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้องการความช่วยเหลือจากชนชั้นสูง โดยใช้แรงงานเพื่อแลกกับค่าตอบแทนซึ่งอาจเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม อาหารและที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ต้องพึ่งพิงขุนนางและตระกูลที่มีอำนาจ พวกเขาทำหน้าที่เป็นทหาร และไม่มีเสรีภาพส่วนบุคคล หลังจากเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นบริวารของชนชั้นสูงแล้ว พวกเขาจะได้รับการคุ้มครองและได้รับการยกเว้นจากการทำงานแรงงานของราชสำนัก ดังนั้น ชาวบ้านจำนวนมากจึงแย่งชิงเป็นบริวารของชนชั้นสูง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องระหว่างราชสำนักกับชนชั้นสูงเกี่ยวกับ “การจดทะเบียนพลเรือน” นอกจากนี้ ยังมีประชาชนที่ขึ้นตรงกับราชสำนักจำนวนมาก รวมถึงครัวเรือนของทหารหรือเรียกอีกอย่างว่าครัวเรือนทหาร ซึ่งรับราชการทหารและทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับราชสำนัก เช่น เป็นช่างฝีมือในราชสำนัก และทหารรักษาพระองค์

2.4) ขนชั้นทาส เป็นชนชั้นที่ไม่มีอิสรภาพใด ๆ ทั้งสิ้น

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

爷娘闻女来，出郭相扶将；阿姊闻妹来，当户理红妆；小弟闻姊来，磨刀霍霍向猪羊。(Guo, 2016, p. 915)

หมายถึงเมื่อบิดามารดาได้ยินว่าลูกสาวกลับมา ก็พยุงกันออกไปต้อนรับที่หน้าประตูเมือง ส่วนพี่สาวได้ยินว่าน้องสาวกลับมา ก็รีบแต่งหน้าแต่งตัวรอต้อนรับ และน้องชายได้ยินว่าพี่กลับมา ก็ลับมีดเตรียมเชือดหมูแกะเพื่อฉลอง

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงสายใยรักและความผูกพันในครอบครัวที่แต่ละคนแสดงออกแตกต่างกัน เช่น บิดามารดาแสดงความรักที่มีต่อลูกสาว เมื่อรู้ข่าวว่าลูกสาวกลับมาแล้ว โดยการพยุงกันออกไปรับลูกสาวที่หน้าประตูเมืองด้วยความคิดถึง หวังจะได้เห็นหน้าลูกเป็นคนแรก ๆ เมื่อกลับถึงบ้าน ยังสะท้อนให้เห็นถึงสถานะของลูกสาวว่า มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าลูกชายเลย และพี่สาวแต่งหน้าแต่งตัวให้สวยงามด้วยความดีใจแสดงถึงความรักที่มีต่อน้องสาวกลับมา ส่วนน้องชายแสดงถึงความรักที่ดีโดยการลับมีดเตรียมฆ่าหมู ฆ่าแกะในการประกอบอาหาร เพื่อเลี้ยงต้อนรับฉลองการกลับมาของพี่สาว และยังสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวของมู่หลานเป็นเกษตรกรมีการเลี้ยงหมูและแกะ แม้กระทั่งตัวมู่หลานที่ก็แสดงความรักความคิดถึงที่มีต่อครอบครัวในคราวที่ จักรพรรดิเปิดโอกาสให้ร้องขอรางวัลอื่นเพิ่ม แต่มู่หลานตอบกลับว่าไม่ต้องการตำแหน่งอะไรต้องการเพียงแค่ม้าเร็วส่งตนกลับบ้านก็พอ แสดงให้เห็นถึงการออกรบในครั้งนี้มู่หลานได้ทำความดีความชอบอย่างมาก หากต้องการเป็นขุนนางย่อมสามารถร้องขอได้ทันที แต่มู่หลานแสดงความรักต่อคนในครอบครัวโดยการขอเพียงม้าเร็วเพื่อที่จะกลับบ้านมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับคนในครอบครัว อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าการอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับคนในครอบครัวสำคัญกว่าลายศเงินทองอีกด้วย อาจเป็นเพราะอยู่ในกองทัพเป็นเวลานาน เห็นผู้คนบาดเจ็บล้มตายเป็นมากมาย จะมีสิ่งใดที่จะเป็นความสุขมากกว่าการใช้ชีวิตอยู่กับคนที่เรารัก แต่ละคนก็มีการแสดงออกถึงความรักที่มีให้กับสมาชิกในครอบครัวที่ต่างกันไป สะท้อนให้เห็นถึงครอบครัวมู่หลานมีฐานะที่ดีในระดับหนึ่ง มีความรักความผูกพันที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว ถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่อบอุ่น

3. ด้านเศรษฐกิจ

ตั้งแต่อดีตแผ่นดินจีนเป็นดินแดนที่มีการก่อตั้งรกรากของหลากหลายชนเผ่า จนกระทั่งเข้าสู่ยุคราชวงศ์เว่ยจิ้น-เหนือใต้ เป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วได้มีการหลอมรวมวัฒนธรรมของชนเผ่ากลุ่มน้อยเข้ากับวัฒนธรรมของชาวจีน นอกจากนี้ยังมีการขับเคลื่อนทางการเมืองกับชนชาติต่างๆทางตะวันออก เช่น มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรโคกูรยอ (高句麗) เป็นต้น ส่วนทางเหนือมีความสัมพันธ์กับชนเผ่าโหรวหราน (柔然) เป็นต้น Liang (2023, p. 85-86) กล่าวว่าในราชวงศ์เว่ยจิ้น-เหนือใต้ ผู้คนแต่ละเมืองในสมัยนั้นได้มีการติดต่อทำการค้าจากการเจริญสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตระหว่างแว่น จึงทำให้เศรษฐกิจมั่นคงมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆในการค้าขาย รวมไปถึงมีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่อีกด้วย

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

东市买骏马，西市买鞍鞞，南市买辔头，北市买长鞭。(Guo, 2016, p. 913)

หมายถึง มู่หลานไปซื้อม้า บังเหียน แส้และอานม้าตามจุดต่าง ๆ ในตลาด

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐกิจในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ นอกจากจะมีความเกี่ยวพันกับการดำรงชีวิตแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงกับระบบการปกครองทางการทหารที่เรียกว่า “ผู้ปิงจื่อ” (府兵制) ซึ่งระบบนี้กำหนดให้ประชาชนในประเทศทุกครัวเรือนต้องส่งตัวแทนมาเกณฑ์ทหารอย่างน้อยหนึ่งคน จึงทำให้การค้าในยุคนี้มีสิ่งของจำพวก ม้า บังเหียน แส้และอานม้าที่เป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำสงครามที่หาซื้อได้โดยทั่วไป นอกจากนี้ในบทกวีนิพนธ์มีการใช้คำ “东市、西市、南市、北市” ไม่ได้หมายถึงตลาดที่อยู่ทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศเหนือ แต่หมายถึงตลาดมีพื้นที่กว้างขวางพอสมควรจึงต้องใช้เวลาในการเดินทางไปซื้ออุปกรณ์แต่ละอย่าง สะท้อนให้เห็นถึงเศรษฐกิจมีความเจริญพอสมควร

4. ด้านวัฒนธรรม

การอพยพของประชากรจำนวนมากตลอดหลายร้อยปี การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างภาคเหนือและภาคใต้จึงมากยิ่งขึ้น และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นชาวฮั่นหรือชาวจีน ค่อยๆรวมวัฒนธรรมของหลากหลายชนเผ่าเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรม ปรัชญา และวรรณกรรม Song (1982, p. 66) กล่าวว่าในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม วรรณกรรมและปรัชญาเป็นอย่างมาก เนื่องจากบ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์ไม่สงบ ประชาชนดิ้นรนเพื่อเอาชีวิตรอด Zhang และ Jia (2009, pp. 85-86) พระเจ้าเซี่ยวเหวินตี้ (孝文帝) มีพระนามว่าถั่วปาหง (拓跋宏) เป็นจักรพรรดิที่ก่อตั้งราชวงศ์เว่ยเหนือ พระองค์พัฒนาประเทศโดยการปฏิรูปประเพณีที่ล้าสมัยของชาวเซียนเปย และส่งเสริมให้ประชาชนเลียนแบบวัฒนธรรมของชาวจีน กระทั่งได้ทรงกำหนดนโยบายให้เรียนรู้และปฏิบัติตามวัฒนธรรมชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแต่งกาย การแต่งงานกับชาวจีน การเลือกใช้นามสกุลชาวจีน การที่ให้ข้าราชการที่อายุต่ำกว่า 30 ปีพูดภาษาฮั่น และยังปราบปรามผู้ที่คัดค้านนโยบายนี้อย่างเด็ดขาด พระเจ้าเซี่ยวเหวินตี้ยังสนพระทัยการทรงอักษร และมีการบริหารประเทศตามแนวคิดของลัทธิขงจื๊อ มีการส่งเสริมการเผยแพร่ลัทธิขงจื๊อและก่อตั้งโรงเรียนจึงได้รับการต้อนรับจากปัญญาชนชาวจีน

4.1 ด้านวัฒนธรรมความกตัญญู

ในด้านวัฒนธรรมของชาวจีนได้รับอิทธิพลอย่างมากจากปรัชญาขงจื๊อ (Confucianism) วรรณกรรมเรื่องราวเกี่ยวกับมู่หลานไม่ว่าจะเป็น บทกวีนิพนธ์มู่หลาน ภาพยนตร์การ์ตูนมู่หลาน ตัวละครเอกมู่หลาน การแสดงออกถึงความจงรักภักดี ความกตัญญู ความกล้าหาญ เป็นต้น ดังที่ Shao (2024, pp. 82-84) ได้กล่าวไว้

ว่ามู่หลานเป็นสตรีจีนดั้งเดิมที่เพียบพร้อมทั้งความจงรักภักดี ความกตัญญู สติปัญญา และความกล้าหาญ มู่หลานได้แบกรับชะตาชีวิตของทุกคนในบ้าน ทลายข้อจำกัดทางเพศเข้าสู่สมรภูมิรบได้อย่างกล้าหาญ

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

“阿爷无大儿，木兰无长兄，愿为市鞍马，从此替爷征。” (Guo, 2016, p. 913)

หมายถึงบิดาไม่มีบุตรชายคนโต มู่หลานไม่มีพี่ชาย จึงต้องการออกไปซื้อ鞍ม้าที่ตลาด เพื่อออกรบแทนบิดา

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในสังคมจีนโบราณ การรับราชการทหารถือเป็นหน้าที่ของลูกชายในการปกป้องครอบครัวและประเทศชาติ แต่เมื่อครอบครัวไม่มีลูกชายที่สามารถทำหน้าที่ได้ มู่หลานในฐานะลูกสาวไม่อาจทนเห็นบิดาต้องไปออกรบในวัยชรา จึงเลือกทำหน้าที่นี้แทน โดยการปลอมตัวเป็นชายเข้าไปอยู่ในค่ายทหารท่ามกลางสังคมที่ไม่ยอมรับให้สตรีเข้าร่วมสงคราม แม้ว่าตามขนบธรรมเนียมแล้ว เพศหญิงจะไม่ได้รับการคาดหวังให้เข้าร่วมสงคราม แต่ความเสียสละของมู่หลานแสดงให้เห็นถึง ค่านิยมด้านความกตัญญู โดยไม่มีการแบ่งแยกเพศ ซึ่งเป็นแก่นสำคัญของปรัชญาขงจื้อ (Confucianism) ที่สอนให้ลูกต้องรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ เป็นการสะท้อนแนวคิดของจีนที่มองว่า ความกตัญญูเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด ผู้ที่สามารถเสียสละเพื่อลูกหลานและครอบครัวได้ ย่อมเป็นผู้มีคุณธรรมอันสูงส่ง สะท้อนความเชื่อที่ว่า ลูกหลานต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ แม้จะต้องเสียสละตนเองก็ตาม จากความกตัญญู ซึ่งเป็นคุณธรรมหลักของวัฒนธรรมจีนนี้ มู่หลานได้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูและความรับผิดชอบต่อครอบครัวโดยการเสียสละตนเองเพื่อปกป้องพ่อของมู่หลาน ซึ่งเป็นค่านิยมสำคัญในสังคมจีนโบราณที่ยังคงได้รับการยกย่องมาจนถึงปัจจุบัน

4.2 วัฒนธรรมการแต่งกาย

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

“唧唧复唧唧，木兰当户织。不闻机杼声，惟闻女叹息。” (Guo, 2016, p. 913)

หมายถึง มู่หลานได้ถอนหายใจในขณะที่ทอผ้าอยู่ ทำให้ไม่ได้ยินเสียงที่ทอผ้า ได้ยินเพียงเสียงถอนหายใจของมู่หลาน

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสตรีในยุคโบราณมีหน้าที่หลักอยู่ในบ้าน คือการดูแลครอบครัว ทำงานฝีมือ งานเย็บปักถักร้อย เป็นต้น และถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงสงครามแต่สตรีในยุคนั้นก็ยังคงดูแลตัวเองในเรื่องของความสวยความงามเป็นสำคัญ ดังที่บทกวีนิพนธ์มู่หลาน “当窗理云鬓，对镜贴花黄。” (Guo, 2016, p. 915) หมายถึงหันไปที่กระจกเพื่อจัดแต่งทรงผมให้เป็นทรงเกล้ายกขึ้นไว้บนศีรษะ ซึ่งบทกวีข้างต้นปรากฏคำว่า “云鬓” (หมายถึงทรงผมที่มวยเหมือนก้อนเมฆ) และติดหรือวาดดอกไม้สีเหลืองไว้บนหน้าผาก “贴花黄” Zhao (2024, p. 22) กล่าวว่า ทรงผมมวยของสตรีที่มีบันทึกในประวัติศาสตร์มีหลากหลาย ได้แก่ มวยผมปลอม (假髻) มวยงู (灵蛇髻) มวยเหินฟ้า (飞天髻) มวยทะยานเมฆ (凌云髻) มวยตามเมฆ (随云髻) เป็นต้น สำหรับผู้คนในอดีต เส้นผมไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ของขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี แต่ยังสะท้อนถึงมาตรฐานความงามอีกด้วย ในวัฒนธรรมจีน ศีรษะเป็นส่วนที่สูงที่สุดของร่างกาย และเส้นผมอยู่ในจุดที่สูงที่สุดของศีรษะ ดังนั้นในฐานะส่วนหนึ่งของการตกแต่งร่างกาย เส้นผมจึงมีความสำคัญมากกว่าส่วนอื่นๆ และแสดงถึงความสง่างามอย่างเด่นชัด Zhang (2020, p. 65) กล่าวว่าที่มาของการแต่งหน้าติดหรือวาดดอกไม้สีเหลืองไว้บนหน้าผากนั้น ได้รับอิทธิพลจากการปิดทองลงบนพระพุทธรูป ในช่วงยุคนานเป่ย์เฉา (南北朝, ราชวงศ์เหนือ-ใต้) ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในประเทศจีน ส่งผลให้เกิดกระแสศรัทธาในพระพุทธรูปอย่าง

แพร่หลาย วัฒนธรรม ศิลปะ และขนบธรรมเนียมจากแถบเอเชียตะวันตก (ซีอี่, 西域) ถูกนำเข้ามาสู่แผ่นดินจีนตามไปด้วย หนึ่งในนั้นคือวิธีการตกแต่งพระพุทธรูป โดยการลงทองบนใบหน้า ซึ่งภายหลังกลายเป็นแรงบันดาลใจให้หญิงสาวนำมาประยุกต์ใช้ในการแต่งหน้า เรียกว่า佛妆 (ฟอจวง - การแต่งหน้าแบบพุทธ) ต่อมาจึงเกิดเป็นธรรมเนียมใช้สีย้อมสีเหลืองทาบริเวณหน้าผาก เนื่องจากสีที่ใช้เป็นสีเหลือง จึงเรียกกันว่า额黄 (เอ๋อหวาง - แป้งแต้มหน้าผากสีเหลือง)

ฉะนั้นคำว่า“云鬓”ที่ปรากฏในบทกวีนิพนธ์มู่หลาน สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ ทรงผมที่มวยเหมือนก้อนเมฆเป็นที่นิยมอย่างมาก และยังสะท้อนถึงค่านิยมความงามของสตรีจีนโบราณ ที่ให้ความสำคัญกับ เส้นผมยาว ดำขลับ และมีความอ่อนนุ่ม ส่วนคำว่า“贴花黄”(ติดหรือวาดดอกไม้สีเหลืองบนหน้าผาก) เป็นการแต่งหน้าที่นิยมในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ (ค.ศ. 420-589) และราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618-907) ซึ่งทั้งทรงผมมวยเหมือนก้อนเมฆและการติดหรือวาดดอกไม้สีเหลืองบนหน้าผากแสดงถึงค่านิยมในการประดับตกแต่งเพื่อความงามของสตรีในยุคสมัยนั้น

5. ด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง

Gong (2021, pp. 11-13) กล่าวว่าสตรีในราชวงศ์เว่ยจิน มีลักษณะเด่น คือ ดูใจกล้า ไม่เกรงกลัวผู้ชาย มีวาทีศิลป์ ฉลาดเฉียบแหลม แสวงหาความสุข และรักอิสระเสรี กล่าวหาญมีแผนการ และยังมีโอกาสในการศึกษาทั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับการเขียนพู่กัน ซึ่งมีหวังซีจื่อ (王羲之) ผู้ซึ่งเป็นนักอักษรศาสตร์หญิงที่มีชื่อเสียงของจีน ในสมัยเว่ยจิน ได้มีสตรีจำนวนไม่น้อยที่เรียนรู้ศิลปะการต่อสู้และแตกฉานในตำราพิชัยสงคราม และยังศึกษาด้านวรรณกรรมคลาสสิก ในหนังสือ“列女传”(เหลียนีว่จ้วน) หรือ“ชีวประวัติสตรีผู้เป็นแบบอย่าง”กำหนดไว้ชัดเจนว่าสตรีควรมีความเข้าใจหลักเหตุผลและมีความรู้กว้างขวางทั้งอดีตและปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมในสมัยนั้นให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านกวีนิพนธ์และวรรณกรรมสำหรับสตรี Song (1982, pp. 66-69) กล่าวว่าลักษณะเด่นของผู้หญิงทางภาคเหนือเป็นคนที่มีความเข้มแข็งและกล้าหาญ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ได้มีเพียงแค่ผู้หญิงคนเดียวเท่านั้น มู่หลานถือว่าเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ของผู้หญิงทางภาคเหนือ และตัวมู่หลานเอง มีความสามารถทางด้านการขี่ม้าและยิงธนูตั้งแต่เด็ก อีกทั้งยังไม่เกรงกลัวภัยอันตรายใดๆ จะเห็นได้ว่าสตรีในราชวงศ์เหนือ-ใต้ อาจจะมีลักษณะที่คล้ายกับสตรีในราชวงศ์เว่ยจิน เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากราชวงศ์เว่ยจิน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ห่างกันไม่นาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว และค่านิยมในด้านการศึกษาที่มีความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง

ตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานที่ 1

“出门看火伴，火伴皆惊忙：同行十二年，不知木兰是女郎。雄兔脚扑朔，雌兔眼迷离；双兔傍地走，安能辨我是雄雌？”(Guo, 2016, pp. 915-916)

หมายถึง ออกมาพบเพื่อนที่ร่วมทำสงครามด้วยกัน เพื่อนๆ ต่างตกใจ รวบรวมด้วยกันเป็นเวลาหลายปี ไม่รู้ว่ามู่หลานเป็นหญิง เปรียบเสมือนกระต่ายตัวผู้ขยับเท้ากระโดดไปมา กระต่ายตัวเมียกระพริบตาขึ้นลง หากกระต่ายทั้งสองวิ่งไปพร้อมกัน ใครจะบอกได้ว่าตัวใดเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย?

จากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสตรีสามารถทำภารกิจเช่นเดียวกับบุรุษได้โดยไม่มีข้อแตกต่างชัดเจน มู่หลานแสดงให้เห็นว่าสตรีสามารถเดินทางออกรบ เคลื่อนพลไปพร้อมๆ กับบุรุษได้ และใช้ชีวิตในกองทัพได้ไม่ต่างจากเพศชาย ซึ่งในสังคมจีนโบราณ ผู้หญิงถูกมองว่ามีบทบาทจำกัดอยู่ในครอบครัวเท่านั้น การที่มู่หลานต้องปลอมตัวเป็นชายสะท้อนว่าการเป็นหญิงในยุคนั้นมีข้อจำกัดในการแสดงศักยภาพ ซึ่งมักมองว่าน้อยกว่าผู้ชาย ทหารที่ร่วมรบกับมู่หลานไม่เคยสงสัย เพราะพวกเขามีภาพจำว่า“ทหารต้องเป็นชาย” แสดงให้เห็นว่าเพศสภาพสัมพันธ์กับบทบาททางสังคมมากกว่าความสามารถที่แท้จริง และจากตัวอย่างบทกวีนิพนธ์มู่หลานตอนสุดท้ายที่กล่าวว่า“雄兔脚扑朔，雌兔眼迷离；双兔傍地走，安能辨我是雄雌？”(Guo,

2016, p. 916) หมายถึง กระจายตัวผู้ขยับขา กระจายตัวเมียกะพริบตา เมื่อทั้งสองวิ่งไปด้วยกัน จะบอกได้อย่างไรว่าตัวไหนเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย? ในบทกวีได้ใช้กระจายในการเปรียบเทียบเนื่องจากเป็นสัตว์ที่ตัวผู้และตัวเมียคล้ายกันมากจนแยกไม่ออกกว่าเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย แสดงให้เห็นว่าเพศไม่ควรเป็นข้อจำกัดในการตัดสินความสามารถหรือคุณค่าของบุคคล และยังสะท้อนให้เห็นว่าความสามารถไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพศสภาพ หากแต่เป็นคุณสมบัติและศักยภาพของแต่ละบุคคล แม้ว่าสังคมจะมีกรอบความคิดและข้อจำกัดเกี่ยวกับเพศ แต่ความเป็นจริงแสดงให้เห็นว่าเมื่อคนสองคนกระทำสิ่งเดียวกัน ความแตกต่างทางเพศอาจไม่มีผลกระทบต่อศักยภาพในการทำสิ่งต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวจีนผ่านบทกวีนิพนธ์มู่หลานพบว่าปรากฏภาพสะท้อนทั้งหมด 5 ด้านดังต่อไปนี้ 1.ด้านการปกครอง บทกวีนิพนธ์มู่หลานสะท้อนให้เห็นถึงระบบการปกครองแบบรวมศูนย์ (Centralized Government) ในสมัยราชวงศ์เหนือใต้ที่จักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ แต่หากใครได้สร้างผลงาน มีคุณงามความดีก็จะสามารถพลิกชีวิตของตนเองได้ แต่มู่หลานไม่ได้เป็นคนที่ทะเยอทะยานจึงเลือกที่จะไม่ขอตำแหน่งอะไรจากจักรพรรดิ 2. ด้านสังคม โครงสร้างทางสังคมในยุคนั้นมีการแบ่งชนชั้นหลักอยู่ 4 ชนชั้น ได้แก่ 1) ชนชั้นสูง (Aristocracy) 2) ชนชั้นสามัญชน (Commoners) 3) ชนชั้นผู้พึ่งพา (Dependents) 4) ชนชั้นทาส (Slaves) จากการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยเห็นว่าครอบครัวของมู่หลานจัดอยู่ในชั้นสามัญชน โดยเห็นได้จากครอบครัวของมู่หลานไม่มีเงินมากพอที่จะจ่ายภาษีให้กับราชสำนัก เพื่อแลกกับการที่บิดาของมู่หลานไม่ต้องไปเกณฑ์ทหารจึงทำให้มู่หลานต้องตัดสินใจออกรบแทน และครอบครัวมู่หลานยังรักใคร่กลมเกลียว เป็นครอบครัวที่อบอุ่นและมีบ้านเป็นหลักแหล่ง สามารถเลี้ยงดูตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร 3. ด้านเศรษฐกิจ ระบบการปกครองในสมัยราชวงศ์เหนือใต้มีผลอย่างมากต่อเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบผู้พิงจ้อ (府兵制) ที่กระตุ้นให้เกิดการซื้อขาย แสดงให้เห็นถึงเศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตขึ้นทำให้เกิดการหมุนเวียนรายได้ 4. ด้านวัฒนธรรม จากบทกวีนิพนธ์มู่หลานในตอนแรกสะท้อนให้เห็นว่า วิถีชีวิตของสตรีในยุคโบราณมีหน้าที่หลักอยู่ในบ้านคือการดูแลครอบครัว ทำงานฝีมือ งานเย็บปักถักร้อย เป็นต้น ส่วนด้านความกตัญญูจัดว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักปรัชญาขงจื้อ (Confucianism) มู่หลานแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อบิดา ด้วยการออกรบแทนโดยไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเอง ขอแค่เพียงบิดาของตนปลอดภัยก็เพียงพอแล้ว ความกตัญญูยังแสดงถึงผู้ที่มีคุณธรรมอันสูงส่ง และเป็นหลักคุณธรรมประการแรกของปรัชญาขงจื้อซึ่งเป็นรากฐานในวัฒนธรรมจีน 5. ด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง จากบทกวีนิพนธ์มู่หลาน ตัวมู่หลานเองสะท้อนให้เห็นว่าสตรีก็สามารถทำภารกิจต่างๆ ได้เทียบเท่ากับบุรุษ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวบุคคลนั้น ๆ

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมจีนในบทกวีนิพนธ์มู่หลาน มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทกวีนิพนธ์มู่หลานส่วนมากมุ่งเน้นภาพสะท้อนไปที่บทบาทของสตรีที่สะท้อนจากตัวละครมู่หลาน โดยเฉพาะค่านิยมความกตัญญูและความจงรักภักดีที่เป็นแก่นของปรัชญาขงจื้อ และด้านความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง งานวิจัยของ Song (1982), Shao (2024), Zheng (2014), และ Chen (2010) ต่างชี้ให้เห็นว่ามู่หลานเป็นตัวแทนของสตรีผู้กล้าหาญที่ทลายกรอบความคิดดั้งเดิมในสังคมปิตาธิปไตย (patriarchy) และแสดงให้เห็นว่าสตรีมีศักยภาพไม่ต่างจากบุรุษ ส่วนงานวิจัยชิ้นนี้พบว่าจากการศึกษาภาพสะท้อนในด้านต่างๆ ข้างต้น ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นไปที่บทบาทและภาพลักษณ์ของสตรีในวรรณกรรม จึงพบความแตกต่างในบางด้าน ได้แก่ ภาพสะท้อนทางด้านการปกครอง ได้สะท้อนให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมู่หลานและความอบอุ่นของคนในครอบครัว ส่วนภาพสะท้อนด้านการปกครองในสมัยนั้นมีการใช้ระบบทหารหรือการเกณฑ์ทหารในลักษณะพลเรือน และระบบจัดสรรที่ดิน โดยที่ราชสำนักจัดสรรที่ดินให้

เกษตรกรรมตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว เพื่อส่งเสริมการเกษตรและเพื่อเก็บภาษีให้ได้เพิ่มขึ้น จึงส่งผลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในสมัยนั้น แม้ว่าสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้จะมีช่วงระยะเวลาสั้นๆ และเต็มไปด้วยสงครามก็ตาม อีกทั้งยังมีการส่งเสริมให้ประชาชนทำการค้า โดยเป็นการยกระดับสถานะทางสังคมของผู้ที่ทำการค้าให้สูงขึ้น นอกจากนี้ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย สตรีในสมัยนั้นนิยมทำทรงผมมัดขึ้นเหนือศีรษะให้เหมือนก้อนเมฆ และได้รับอิทธิพลการแต่งหน้าจากการลงทองพระพุทธรูปอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ เป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน และการวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมจีน
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป สามารถศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณกรรมเรื่องอื่น เช่น 《孔雀东南飞》《陌上桑》《秦妇吟》 วรรณกรรมข้างต้นนี้เป็นหนึ่งใน “บทกวีเย็บผ้า” ซึ่งอาจได้ผลเป็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม ประเพณี ของผู้คนในยุคหนึ่งที่เหมือนหรือต่างออกไป

เอกสารอ้างอิง

- บุพษย์ ภูศรี, ไพศาล เฟื่องสวย, และนพรัตน์ กันทะพิกุล. (2567). บทบาทสตรีจีนในภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง “มู่หลาน” ของดิสนีย์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 15(1), น. 89-97.
- Chen, S. (2010). A Heroine with Two Cultural Identities: The Ballad of Mulan V.S Its Cartoon Version. *Journal of UESTC (Social Sciences Edition)*, 11(1), pp. 93-96.
- Sinuraya, J. S. B., Azhar, A. A., & Sazali, H. (2021). Analysis of semiotics representation of feminism in the Mulan film 2020. *International Journal of Cultural and Social Science*, 6(1), pp. 92-105.
- Wu Xiaoyi, Supawadi Yadi and Truong Thi Hang. (2024). ภาพแทนของสตรีจีนระบอบศักดินาในวรรณกรรมแปลเรื่อง 100 ยอดหญิงแห่งประวัติศาสตร์จีน. *วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน*, 11(2), น. 539-561.
- 杜婕瑜. (2019). 迪士尼电影对《木兰辞》的文化接受与创造. *智库时代* (25), pp. 165-167.
- 陈思宇. (2010). 两种文化背景下的女英雄——《木兰辞》与好莱坞卡通片《木兰》的对比研究. *电子科技大学学报(社科版)*, 12(01), pp. 93-96.
- 郭茂倩. (2016). 《乐府诗集》. 上海: 上海古籍出版社.
- 龚羽盈. (2021). 论教育视野下魏晋时期女子自我意识的觉醒. *开封文化艺术职业学院学报*, 41 (6), pp. 11-13.
- 李治安. (2019). 中近古“士农工商”较自由发展政策模式探研. *文史哲* (1), pp. 23-39+165.
- 李爽. (2020). 柔然与北魏的使者往来研究. *地域文化研究* (05), pp. 116-123+156
- 刘人锋. (2022). 刘向《列女传》女性观的当代价值. *湖南人文科技学院学报* (04), 36-42.
- 梁晗清. (2023). 从地区考古视角探析魏晋南北朝时期的社会特点与城市遗址. *学术品读*, (23), pp. 85-86.
- 罗晓莉. (2024). *魏晋南北朝乱离诗研究* (硕士学位论文). 兰州: 西北师范大学.

- 宋振. (1982). 《木兰辞》所反映的时代特征. *东北师大学报*, (3), pp. 66-69.
- 邵纪万. (2009). 《魏晋南北朝史》. 北京: 九州出版社.
- 邵春华. (2024). 《木兰辞》中的女性英雄主义与文化遗产. *轻松语文*, (7), pp.82-84.
- 赵艳亮. (2024). *河西魏晋十六国墓室壁画所见人物发式与发饰研究* (硕士学位论文). 兰州: 西北师范大学.
- 张玉安. (2020). 六朝诗歌中所见女子面妆管窥. *艺术设计研究*, (4), pp. 63-67.
- 张轶和贾宇. (2009). 《中国历史常识》 (中泰对照) (第6版). 北京: 高等教育出版社.
- 郑朝琳. (2014). 结构主义叙事学视野下《木兰辞》中的木兰形象. *文学教育(上)* (01), pp. 69-71.
- 魏存成. (2025). 高句丽的兴亡及其历史定位再探讨. *地域文化研究*, (01), pp. 54-62.

ผู้เขียนบทความ

นางสาวอรุณรัตน์ ศรีสุราษ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา อีเมล Arunrat.srisurash@gmail.com

นางสาวกนกพร แจ้งสวัสดิ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา อีเมล ammyjkanokpon115@gmail.com

นางสาวภาณินี เฟื่องสุข อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา อีเมล ohm.pp19@gmail.com